

ЖАМИЯТНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШУВИДА АХБОРОТ АЛМАШИНУВИНИНГ РЕГУЛЯТИВ ФУНКЦИЯЛАРИ

Мирзаев И.

Тошкент давлат транспорт университети ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада Ҳозирги пайтда жаҳондаги глобаллашув ахборотлашган цивилизация шаклланишининг таркибий қисми сифатида намоён бўлиб, ахборот алмашинуви аввалги замон шароитидан бутунлай фарқ қилади. Чунки аввал ҳар бир мамлакат фуқароси, асосан, ўз давлати ва миллати томонидан шакллантирилган ахборотлар тизими таъсирида ривожланган бўлса, энди у жаҳон миқёсида бутун инсоният яратган ахборотлар оқимининг кучли таъсири остида шаклланмоқда. Шу боис ахборотлар хуружи халқимиз ижтимоий маданиятининг ўзгаришига сабаб бўлмоқда. Очик ахборот тизими шароитида жаҳон миқёсида шахс, жамият ва давлатнинг ахборот хавфсизлиги, ахборот-психологик хавфсизлик билан боғлиқ глобал муаммоларни ҳал қилишнинг аҳамияти янада ошиб бормоқда. Глобаллашув жараёнида рўй бераётган ўзгаришларнинг тезлиги ва кўлами индивиднинг ён-атрофга мослашишини, содир бўлаётган ўзгаришлар йўналишларини белгилаб олишини тақозо қилмоқда.

Калит сўзлар: Глобаллашув, ахборотлашган, цивилизация, фан, техника, регуляция, ёш авлод, ахборот, шахс, Регулятив функция.

КИРИШ. Ҳозирги пайтда жаҳондаги глобаллашув ахборотлашган цивилизация шаклланишининг таркибий қисми сифатида намоён бўлиб, ахборот алмашинуви аввалги замон шароитидан бутунлай фарқ қилади. Чунки аввал ҳар бир мамлакат фуқароси, асосан, ўз давлати ва миллати томонидан шакллантирилган ахборотлар тизими таъсирида ривожланган бўлса, энди у жаҳон миқёсида бутун инсоният яратган ахборотлар оқимининг кучли таъсири остида шаклланмоқда. Шу боис ахборотлар хуружи халқимиз ижтимоий маданиятининг ўзгаришига сабаб бўлмоқда. Очик ахборот тизими шароитида жаҳон миқёсида шахс, жамият ва давлатнинг ахборот хавфсизлиги, ахборот-психологик хавфсизлик билан боғлиқ глобал муаммоларни ҳал қилишнинг аҳамияти янада ошиб бормоқда. Глобаллашув жараёнида рўй бераётган ўзгаришларнинг тезлиги ва кўлами индивиднинг ён-атрофга мослашишини, содир бўлаётган ўзгаришлар йўналишларини белгилаб олишини тақозо қилмоқда.

Социологияда кенг тарқалган ёндашувлардан бири – позитивизм илм-фанда исботланган жамият қонуниятларини тезда аниқлаб, ижобий хулосалар

чиқаришни талаб этади. Модернизация йўлига ривожланаётган Ўзбекистон жамиятида ҳам ахборот оқимининг ошиб бораётгани ахборот алмашинуви жараёнига ўз таъсирини кўрсатмасдан қолмаяпти. Ахборот алмашинувидаги бу миқдор ва сифат ўзгаришлари, табиий равишда, жамият ҳаётига янгиликлар олиб кирмоқда. Бошқача айтганда, ахборот алмашинувининг регулятив функцияси амал қилаётгани туфайли социумда ижобий ўзгаришлар содир бўлмоқда.

Маълумки, «регуляция» сўзи латин тилидан олинган бўлиб, фаннинг кўпгина соҳаларида қўлланилиб, «тартибга солиш», «тартиблаштириш», «нормаллаштириш», деган маъноларни англатади. Регулятив функция тартибга солиш, нормаллаштириш вазифасидир.

Агар ахборот алмашинуви ҳодисасига кенг кўламда қарасак, унинг инсон ва жамият ҳаётида нечоғли катта аҳамиятга эгаллигига гувоҳ бўламиз. Социумнинг энг кичик элементи – индивиддан тортиб, инсоният жамиятигача, яъни барчасининг мавжудлик ва ривожланиш шарти ахборот алмашинувидир. Шунга кўра, ахборот алмашинувининг регулятив функциясини тадқиқ этишда мазкур кўламни инобатга олиш зарур. Бизнингча, бу ерда социал психолог Б.Ломовнинг мулоқот структурасига таянган ҳолда ахборот алмашинувининг 3та даражаси тўғрисида таҳлилимизни илгари сурамиз:

1. Микро даражада ахборот алмашинуви. Бунда индивидлар орасида ахборот узатиш, қабул қилиш, унинг маъносини англаш жараёни кечади. Яъни мулоқотдаги шериклар ахборот алмашинуви жараёнида ўзаро таъсир ҳолатига киришиб, бир-бири билан ҳамкорлик қилиши ёки бир-бирига қаршилик кўрсатиши, яъни тўсқинлик қилишимиз мумкин.

2. Мезо даражада ахборот алмашинуви. Бунда индивид билан индивид ҳамда социал гуруҳлар ўртасида муайян вақт оралиғида ахборот алмашинуви рўй беради. Бу ҳолда кишилар аниқ бир вазифани бирор-бир вақт мобайнида бажариш учун алоқага киришадилар, яъни ахборот алмашинадилар. Бундай ахборот алмашинуви билвосита амалга оширилиши ҳам мумкин. Сўнгги пайтларда ҳаётга фаол кириб келаётган масофавий таълимни бунга мисол қилса бўлади.

3. Макро даражада ахборот алмашинуви. Бу индивиднинг ҳар томонлама ривожланиши учун бошқа одамлар, социал гуруҳлар билан алоқалари давомида содир бўладиган ахборот алмашинувидир. Шахснинг ким билан ва қандай (бевосита ёки билвосита) мулоқот қилиши, унинг турмуш тарзи, мулоқотнинг давомийлиги ахборот алмашинуви учун муҳим ҳисобланади.

Ахборот алмашинувининг барча – микро, мезо, макро даражалари шахс ва жамият ривожланиши учун аҳамиятга эга. Мисол учун, таълим соҳаси: мактабгача таълим, бошланғич таълим, умумий ўрта таълим, ўрта махсус таълим ва олий таълим, олий таълимдан кейинги таълим босқичларининг ҳаммасида ахборот алмашинуви асосий омил бўлиб хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2018 йил 28 декабрда Олий Мажлисга Мурожаатномасида: Инсон ўзгарса, жамият ўзгаради, дея модернизациялашув жараёни аниқ баён этилган эди. Инсонни ўзгартиришга йўналтирилган институтлардан энг биринчиси – таълим-тарбия тизимидир. Таълим тизими ҳар қандай жамият ривожланишининг асоси ҳисобланиб, унинг асосий мақсади инсоният томонидан ҳозиргача эришилган фан ва техника тараққиётининг илғор тажрибалари, назарий, амалий ва услубий билим ҳамда кўникмаларини кейинги алоҳида етказишдан иборат. Мамлакатимизда шакллантирилаётган интеллектуал ва технологик салоҳиятни ошириш устувор соҳа ва тармоқларни инновацион ривожлантиришни талаб этади. Натижада, истиқболли моделларни шакллантириш имкониятини берадиган стратегик режалаштириш тизимини яратиш жараёни бошланади. Бу илм-фан даргоҳлари, шу жумладан, олий таълимга ихтисослашган муассасалар фаолиятида ўзгаришларни амалга оширишга ўз таъсирини кўрсатмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли Фармони ҳамда 2017 йил 20 апрелдаги «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2909-сонли Қарорига асосан, бугунги кунда таълим соҳасида, унинг турли босқичларида туб ислоҳотларни амалга ошириш, айниқса, олий таълим тизимига замонавий усуллар ва инновацион технологияларни кенг жорий қилиш тақозо этилмоқда.

Таълим ва фан соҳаларининг модернизациялашуви жамиятнинг модернизациялашуви демакдир. Таълим ва фан соҳаларини ривожлантиришнинг долзарблигини ҳисобга олган ҳолда, уни қуйидагича изоҳлаш мумкин бўлади:

таълим тизими, баркамол авлод кадрларини тайёрлашдаги ўзгаришлар ва янгица инновацион ёндашувлар, замонавий касб, янгица соҳа ва тармоқларнинг барпо бўлиши ҳамда унинг мамлакатимизга зарурлиги;

«таълим» тушунчаси ижтимоий-иқтисодий тараққиёт натижасида муайян даврдан бошлаб, инсоният фаолиятининг алоҳида мустақил соҳасига айланади;

таълим инсон шахсининг интеллектуал-маънавий қирраларини шакллантириш, унинг жамият ишлаб чиқариши ва ижтимоий, сиёсий, маданий, маърифий ҳаётида фаол ва муваффақиятли хизматини таъминлашга қаратилган ҳаракатлар йиғиндиси бўлиб, тарбия ва билим беришни аниқлатади;

фан–жамиятнинг ижтимоий институтларидан бири бўлиб, табиат ва жамият ҳаётини акс эттирувчи ижтимоий онг шакли. У катта илмий салоҳиятни, ижодий маънавий куч-қувватни бирлаштириб, баркамол инсонни тарбиялашга, мамлакатда кучли илмий салоҳиятни яратишга хизмат қилади .

Президентимиз Ш.М.Мирзиёев томонидан 2019 йил 20 мартдаги видеоселектор йиғилишида ёшлар маънавиятини юксалтириш ва уларнинг бўш

вақтини мазмунли ташкил этиш бўйича 5 та муҳим ташаббус илгари сурилди. Биз диссертация мавзуси доирасида ўрганилаётган муаммо айнан учинчи ташаббусда акс этган бўлиб, ушбу ташаббус аҳоли ва ёшлар ўртасида компьютер технологиялари ва интернетдан самарали фойдаланишни ташкил этишга қаратилган .

Халқимиз маънавияти, дунёқарашини ўзгартириш, унинг ҳаётида замонавий ахборот технологиялари, китоб, интернет, маданият ва санъат каби қадриятларнинг илғор ютуқларини ўзида мужассам этган таянч нуқталарини мукамал ва чуқур қарор топтиришга қаратилган 5та ташаббус ҳам ниҳоятда муҳим. Умуман олганда, бундай ислохотлардан кўзланган мақсад жамиятнинг ривожига, унинг модернизациялашувига ҳисса қўшишдир.

Ҳусусан, учинчи ташаббус доирасида ёшларда китобхонлик кўникмаларини мустаҳкамлаш мақсадида, Қорақалпоғистон Республикаси ва барча вилоятларга 1 миллион нусхадан кам бўлмаган миқдорда китоблар етказиб берилади. Шунинг баробарида, ҳар бир шаҳар ва туман марказида биттадан намунали китоб дўкони ташкил этилади, кўчма китоб павильонлари жойлаштирилиб, “Библиобус” лар орқали қишлоқ ва овуллар аҳолисига кутубхона хизматлари кўрсатиб борилиши режалаштирилган .

Жаҳон мамлакатлари тарихида улкан бурилишлар ясаган Сингапурни ўз вақтида оқилона бошқарган Ли Куан Юнинг қуйидаги сўзлари диққатга сазовор: Кўпчилик мендан Сингапурнинг бугунги тараққиёти ҳақида сўраб, шундай савол беришади: «Қандай қилиб, улкан давлатдан ажралиб чиқиб, миттигина ҳудуд билан ривожланган давлатга айландинглар?» Бу «мўъжиза»ни қандай амалга оширдигиз?». Уларга жавобан шундай дедим: «Мен Сингапурда мўъжиза яратмадим. Мен фақат Ватаним олдидаги бурчимни бажардим, холос. Давлат бюджетини таълимга йўналтирдим. Муаллимни энг қуйи табақадан Сингапурдаги энг юқори мартабага кўтардим. Давлатдаги «мўъжиза»ларни қилган инсонлар – муаллимлардир. Улар илм, ахлоқ, меҳнат ва ҳақиқатни севадиган камтар авлодни етиштириб чиқардилар. Бунинг учун улардан миннатдормиз!» .

Ўзбекистон Республикасининг таълим тизимини янада ривожлантиришга қаратилган бир қанча вазифалар қўйилган бўлиб, улар таълим сифатини ошириш ва республикамизнинг барча ҳудудларида яшаётган фуқороларга уларнинг ёши, миллати, касбидан қатъи назар, таълим ресурслари ва хизматларидан фойдаланиш имкониятини яратишдан иборат. Жамиятнинг барча қатламлари эҳтиёжини қондиришга мўлжалланган кенг спектордаги таълим хизматларини тақдим этувчи ахборот муҳитини яратиш, шунингдек, таълим жараёнларига ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ)нинг ютуқларини жорий этиш механизмларини шакллантириш ва уларни ҳаётга татбиқ этиш таълим тизимини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга.

Таълим тизимини ахборотлаштириш жамиятни ахборотлаштириш жараёнининг энг муҳим йўналиши ҳисобланади. Ахборотлаштириш жараёни қуйидагиларга йўл очади:

- илмий-педагогик маълумотлар ва ахборот-ресурс марказларидаги ўқув-услугий материалларнинг автоматлаштирилган маълумотлар базасидан, шунингдек, телекоммуникация тармоқларидан кенг фойдаланиш асосида таълим тизимини бошқариш механизмларини такомиллаштириш;

- жамиятни ахборотлаштиришнинг замонавий талабларига мос келувчи таълимнинг ташкилий ва услубий шаклини танлаш;

- мустақил таълим олиш, илмий тадқиқот фаолиятини амалга ошириш имкониятини берувчи, интеллектуал салоҳиятни кўтаришга йўналтирилган ўқитишнинг услубий тизимларини яратиш;

- таълим олувчиларнинг онг ва билим савиясини назорат қилиш ва баҳолашга мўлжалланган компьютерда тест ўтказиш ва диагностика қилиш дастурларини ишлаб чиқиб, жорий этиш.

Таълим тизимига АКТни жорий этиш, янги технологияларни қўллаш, масофавий таълимни йўлга қўйиш, ўз навбатида, таълимга янгича ёндашишни, стандарт ва талабларга ўзгартиришлар киритишни, ўқитиш усуллари ва стратегиясини такомиллаштиришни талаб қилади.

Шунингдек, АКТдан фойдаланиб, таълим тизимини бошқаришда қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

- таълим жараёнига тегишли ўқув-услугий маълумотларни излаш ва уларни жорий этиш мақсадида компьютер тармоқларидан фойдаланиш;

- таълим олувчининг мустақил равишда янги билимларни эгаллаши, интеллектуал маҳсулотларни ўзлаштиришига имкон берувчи замонавий АКТ асосида таълим тизими фаолиятини олиб бориш усулларини яратиш ва такомиллаштириш;

- ўқитиш жараёнини такомиллаштиришга мўлжалланган Web- сайтларни яратиш;

- ахборот русурсларидан фойдаланган ҳолда масофавий таълим орқали педагог кадрлар малакасини ошириш;

- таълим муассасасининг ўқув тарбиявий жараёнларига АКТни жорий этишда қулай шароитлар яратиш ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш, иш юритиш ва ўқув юртининг ҳужжатлари айланишини автоматлаштириш;

- Интернет тармоғидаги таълим-тарбия масалаларига ёт бўлган маълумотлардан ҳимояланиш учун ахборотларни филтрлашни такомиллаштириш;

- Интернет технологияларидан фойдаланиб, аҳолининг барча қатламларига, шу жумладан, ногирон ҳамда таълим муассасасидан узоқда яшовчиларга ҳам сифатли таълим олиш имкониятини яратиш;

- таълим муассасалари раҳбарлари ва фан ўқитувчиларининг виртуал ахборот алмашилишларини таъминлаш;

- илмий-амалий интернет конференциялар, семинарлар, форумлар ва бошқаларни ташкиллаштириш.

Бугунги кунда таълимни бошқаришнинг бир нечта тизими мавжуд бўлиб, у Интернет ёки бошқа тармоқлар воситасида амалга оширилади. Шу тариқа таълим жараёнини реал вақт тартибда амалга ошириш, онлайн маъруза ва семинарлар ташкил этиш мумкин. Масофавий таълим тизими юқори даражада интерактивлик хусусиятига эга бўлиб, таълимни бошқариш бўйича кенг тарқалган тизимлар: Moodle, ILIAS, iSpring Online, aTutor, Blackboard Learning System, CCNet, Chamilo, Claroline, Dokeos, HotChalk, Learn.com, Thinking Gap, Academ Live. Бу тизимлар ичида ҳозирда энг кўп қўлланилаётган очик тизим бу Moodle тизими ҳисобланади .

Жамиятнинг модернизациялашуви ахборот алмашинувининг кўлами, ахборотнинг мазмуни, суръати, ахборот узатиш ва уни қабул қилиш воситалари каби жиҳатларга бевосита боғлиқ. Шахс томонидан ахборотни қабул қилишнинг ҳал қилувчи мезони бу инсоннинг онгидир. Ҳар бир шахс ва ижтимоий қатлам ахборотларни қабул қилишда ўзининг ёши, ҳаётий тажрибаси, менталитети, билими ва касби сингари омиллардан келиб чиқади. Табиийки, жамиятда кечадиган ахборот алмашинуви жараёнларида аҳолининг барча қатламлари иштирок этади. Аммо уларнинг орасида ёшлар қатлами бу жараёнда энг фаол иштирокчилардир.

Зеро, ёшлар ўсиш ва улғайишдаги ижтимоий демографик гуруҳ бўлиб, унинг ҳолати жамиятнинг ижтимоий-сиёсий аҳволи билан белгиланади. Жамият тараққиётида, бир томондан, маданиятнинг ўсиб бориши кузатилса, иккинчи томондан, ахборот технологиялари тараққиётининг тезлашуви ёшларнинг мақсад ва қизиқишларига ўз таъсирини кўрсатади. XXI асрда ахборот технологияларининг ривожланиши, ёшларнинг атроф-муҳит билан мулоқотга киришиши, билимларни ўзлаштириши ва психологик ҳолатларни бошқара олиши ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Коммуникация технологияларининг сўнгги йилларда тезлик билан ўзгариб, ахборотга ҳар доим «ташна» ижтимоий қатлам вакиллари ёшлар эканлигини инобатга олсак, ҳар бир коммуникацион авлод ўзгариши уларнинг тафаккур ва турмуш тарзида янгидан-янги ноаниқликларни келтириб чиқараверади .

Инглиз социологи З.Бауман замонавий жамиятда ёшларнинг ҳаёт йўлларидаги ўзгаришларга сабаб бўлувчи ноаниқликларни постмодерн тамойили билан боғлайди. Унга кўра: маданиятдаги плюрализм бир вақтнинг ўзида кўплаб жабҳалар, хусусан, кадриятлар, мафкура, турмуш шакли ва тарзи ҳамда бошқаларни қамраб олади; доимий вужудга келадиган

ўзгаришлар; оммавий ахборот воситалари ва улар маҳсулотларининг етакчилик қилиши; мавжуд воқеликдаги асосий омилларни қамраб ололмастик оқибатида, рамзий белгиларга эҳтиёж сезиш .

Э.Тоффлернинг фикрича, ижтимоий ва технологик ўзгаришларнинг тезлашиши инсонга ташқи ва ички адаптация(мослашиш)да борган сайин қийинчиликлар туғдириб, ҳозирги замон ёшларининг тафаккури ва дунёқарашига таъсир ўтказди .

Адабиётларни таҳлил қилиш ижтимоий фанларда ёшлар ҳаётини режалари, кадр-қиммат йўналишлари, ҳулқ-атвор мотивацияси нуқтаи назаридан тадқиқ қилинишини кўрсатди. Ёшларнинг ижтимоий йўналишини, дастурларини ва умуман, муаммоларини тадқиқ қилиш ушбу ўзига хос ижтимоий гуруҳни аниқлаш ва уни бошқалардан фарқлашни назарда тутди.

Ўзбекистон Республикасининг «Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида»ги Қонунининг 3-моддасига биноан: «ўн тўрт ёшга тўлган ва ўттиз ёшдан ошмаган шахслар» ёшлар тоифасига мансубдир. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Yoshlar – kelajagimiz» Давлат дастури тўғрисидаги Фармонида: «Замонавий билим ва кўникмаларга эга, мамлакатнинг муносиб келажаги учун жавобгарликни ўз зиммасига ола билладиган баркамол, мақсадга интилувчан ва серғайрат ёшларни тарбиялаш мамлакатни барқарор ва илдам ривожлантиришнинг энг муҳим шартидир» , дейилади. Мамлакатимизнинг ривожланган давлатга айланишида таълим-тарбия ишларини оқилона йўлга қўйиш, ёшларни илғор илм-фан ва технологиялар асосида тарбиялаш катта аҳамиятга эга. Чунки тараққиёт тақдирини маънавий жиҳатдан етук, замонавий билимлар ва мураккаб технологияларни эгаллаган, ижодий фикрлайдиган, юксак салоҳиятли ёшлар ҳал қилади.

Ёшлар онги ва идроки катта миқдордаги турли хил ахборотларни қабул қилиш ва аксэтириш имкониятига эга. Мазкур жараёнлар туфайли ёшларда танқидий фикрлаш шаклланиб, уларнинг салоҳияти турли жараён ва хатти-ҳаракатларга мустақил баҳо беришга, шахсий нуқтаи назардан асослаган ҳолди қатъий қарорлар қабул қилишга имкон беради.

Замонавий жамиятда ахборот оқимининг кенгайиши, ўзаро ахборот алмашинувининг жадаллашуви ёшларнинг ижтимоийлашув жараёнини мураккаблаштириб юборди. Ёшларнинг ижтимоийлашуви анъанавий омиллар (оила, мактаб, маҳалла ватенгқурлар давраси)дан ташқари, виртуал оламдаги ижтимоий тармоқлар, Интернет таъсири остида кечмоқда. Бу эса модернизациялашаётган жамиятда ахборот алмашинувининг аҳамиятини ҳар қачонгидан ошириб юборди.

REFERENCES

1. Губский Е. Ф., Кораблева Г.В., Лутченко В.А. Философский энциклопедический словарь. – М.: Инфра-М, 1997. – 576 с.
2. Халқ сўзи, 2018 йил 29 декабрь.-№271 (7229)-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.2020 йил 29 декабрь <https://www.youtube.com>
4. Абдурашидова, Нилуфар Абдурашидовна, & Ҳасанов, М. (2022). ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИДА ДИН ВА АХЛОҚНИНГ ЎЗАРО МУТАНОСИБЛИГИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 1226-1235.
5. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). ШАХС ДИНИЙ ДУНЁҚАРАШИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЛМНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (7), 35-39.
6. Жуманиёз Султонович Раматов, Машкура Инамжанована Рахимова, & Миршод Нўъмонович Ҳасанов (2022). МАФКУРАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИСЛОМИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1031-1036.
7. З. Н. Бобошев, М.Н.Ҳасанов, & Э.А.Нуруллаев. (2022). АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 108–115. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/623>
8. Ж. С. Раматов, М. Ҳасанов, & Лочин Азаматович Валиев (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1161-1169.
9. J. S. Ramatov, M. Hasanov AL-FAROBİY SIYOSIY DAVRAN VA IJTIMOİY-MADANIY ANVOL // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/al-farobiy-davridagi-siyosiy-va-izhtimoiy-madaniy-vaziyat> (kirish sanasi: 12.11.2022).
10. М.Н.Ҳасанов, А.А.Азимбаев, Ҳалилов Ў., & Каримов Б. (2022). АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИГА ДОИР ҚАРАШЛАРИ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 147–153. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/629>
11. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). МАФКУРАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА АХЛОҚИЙ ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 952-956.
12. Ramatov, J.S., Valiev, L.A., Xasanov, M.N. XIX ASRDA HINDISTONDAGI IZHTIMOII - FALSAFIY JARAYONLAR // *ORIENSS*. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/hih-asrda-indistondagi-izhtimoiy-falsafiy-zharayonlar> (kirish 12/11/2022).

13. Ф. А. Кушаков, М. Н. Ҳасанов, Р. Ў. Баратов, Ж. С. Раматов, & С. Ҳ. Султанов (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА СЎЗ ЭРКИНЛИГИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 803-810.
14. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
15. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
16. Hasanov, M., & Tuhtaboev, E. (2021). THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS). *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, 2(05), 1-6.
17. Hasanov M., Tuhtaboev E. THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS) // *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 1-6.
18. М.Н.Ҳасанов, Д.А.Ҳафизов, Р.Х.Тоиров, & Х.Қ.Болтабоев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 137–140. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/627>